

รูปทรง และการจัดวางที่ว่างภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ: บ้านแปน เมืองนุ่น ลิบสองป็นนา ยูन्नาน สาธารณรัฐประชาชนจีน¹

ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ธนิศ หมื่นคำวัง

นักศึกษาทุนปริญญาเอกกาญจนาภิเษก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิเคราะห์และสังเคราะห์การจำแนกประเภท (Typology) พื้นที่ใช้สอยของเรือน (Functional Area) และศึกษาถึงพัฒนาการ (Development) ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ซึ่งในประเด็นศึกษาดังกล่าวเกิดมาจากแนวความคิดของคำถามที่ว่า ความหลากหลายของรูปทรงหลังคาของเรือนจะส่งผลให้ผังพื้นของเรือนแตกต่างกันหรือไม่ และรูปแบบของเรือนแต่ละหลังมีพัฒนาการอย่างไร ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านแปน (Manbiancun) เมืองนุ่น ในเขตลิบสองป็นนา มณฑลยูन्नาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มาเป็นพื้นที่กรณีศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจของการศึกษาในระดับจุลภาค (Micro-scale Study) เพื่อนำไปต่อยอดความรู้ของการศึกษาในระดับมหัพภาค (Macro-scale Study) ต่อไป โดยสรุปผลการศึกษาได้ 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 “การจำแนกประเภท (Typology) ของเรือน” สรุปได้ว่ามีรูปแบบเรือนทั้งหมด 6 รูปแบบ ได้แก่ เรือนแฝดเอียง (Type A), เรือนแฝดเอียงผสมเรือนขวาง (Type B), เรือนแฝดผสมเรือนขวาง (Type C), เรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง (Type D), เรือนสี่จั่ว (Type E) และเรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง (Type F) ทั้งนี้ไม่พบรูปแบบเรือนเดี่ยว หรือเรือนหงส์ (เฮินหงส์) แล้ว ซึ่งเป็นเรือนดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยภาคสนามโครงการ “พุทธศาสนสถานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป” โดยมิอาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ภายใต้การสนับสนุนจากชุดโครงการวิจัยทุนเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ศาสตราจารย์ ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ 2558, “พุทธศาสนสถานเถรวาทในบริบทวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ (คริสต์ศตวรรษที่ 11 – ปัจจุบัน)” ปรับปรุงจาก “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดวางที่ว่างภายในเรือนกับรูปทรงหลังคาเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ:บ้านแปน เมืองนุ่น ลิบสองป็นนา ยูन्नาน สาธารณรัฐประชาชนจีน” การประชุมวิชาการระดับชาติ “สถาปัตยกรรมวัฒนธรรมที่คน” และการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ “สถาปัตยกรรม” พ.ศ. 2559 วันที่ 19-20 ธันวาคม พ.ศ.2559.

ประเด็นที่ 2 “ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคา (Roof form) กับพื้นที่ใช้สอยของเรือน (Functional Area)” สรุปได้ว่า พื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคาเรือนหลวง ต้องเป็นพื้นที่ส่วนที่สำคัญที่สุดของเรือน ได้แก่ ส้วมนอน (ห้องนอน) และห้องโถง ส่วนพื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง จะเป็นพื้นที่ส่วนครัว และพื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคาเรือนขวาง มักจะเป็นบันได ระเบียงหน้า (หัวค่อม) บางหลังมีห้องนอน หรือ ห้องเก็บของอยู่ข้างบันไดด้วย นอกจากนี้ยังมีชานแดด (จาน) อยู่นอกพื้นที่ใต้หลังคา มักจะพบถึงเก็บน้ำ หรือ ห้องอาบน้ำและห้องขับถ่าย รวมอยู่ในพื้นที่ชานแดดด้วย

ประเด็นที่ 3 “พัฒนาการ (Development) ของเรือน” สรุปได้ว่า ความหลากหลายของรูปแบบหลังคาเรือนไม่ได้มีผลต่อรูปแบบแผนผังของเรือน ซึ่งการจัดวางความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยของเรือนและลำดับการเข้าถึงพื้นที่ต่างๆ ยังคงมีความคล้ายคลึงกันอยู่ แต่ด้วยขนาดของพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงทำให้ระบบโครงสร้างของหลังคาจะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการก่อสร้างตามไปด้วย พร้อมทั้งข้อจำกัดของวัสดุก่อสร้าง และค่านิยมส่วนบุคคลเป็นผลทำให้รูปแบบของเรือนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด จนกลายเป็นพัฒนาการ

คำสำคัญ: แบบแผน | พัฒนาการ | เรือนไทลื้อ | ขาดิพนธ์ | สิบบองป็นนา

House form and space organization of Dai Lue Vernacular Dwelling Houses:
Manbiancun Village, Menglunzhen, Xishuangbanna, Yunnan, People's
Republic of China

Kreangkrai Kirdsiri, Ph.D.

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Thanick Muenkhamwang

Royal Golden Jubilee (RGJ) Ph.D Scholarship, Thailand Research Fund (TRF)

And Ph.D. Candidate in Vernacular Architecture

Faculty of Architecture, Silpakorn University

Abstract

This article explores the synthesis, analysis, and classification or typology of Function of Dai Lue vernacular houses. Along with the study of the development of the Dai Lue houses. The study was arisen by issues from the following questions: does the variety of roof forms result in a floor plan, and how has each house and layout of Dai Lue house been developed? The researcher selected *Manbiancun Village, Menglunzhen Township, Xishuangbanna, Yunnan Province* in China as the study area to bring about understanding in the micro-scale study, and to further the knowledge in the macro-scale study. The conclusion of the study can be categorized into three points:

The first conclusion is about the typology of the house which can be classified into six forms: (1) *houses built in skew parallel* (Type A); (2) *houses built in skew parallel mixed with crossing houses* (Type B); (3) *houses built in parallel mixed with crossing houses* (Type C); (4) *three-gabled houses mixed with crossing houses* (Type D); (5) *four-gabled houses* (Type E); and (6) *four-gabled houses mixed with crossing houses* (Type F). The format of a single house or “*Huen Hong*” (swan-shape house), which was the original house of Lue ethnic, was not found.

The second conclusion is the relationship between the roof forms and the functional areas. This can be concluded that the area beneath the main house is the most

important part of the house, including a bedroom and a hall, with usable space under side-extension roof, which is a kitchen, and the space under the crossing roof is often the main stairs and veranda. There is a bedroom or a storage beside the stairs in some houses. Moreover, there is also the outside terrace which was under the roof. It was also found that a water tank or a bathroom and a toilet were included in the terrace as well.

The third conclusion is about the development of the house, which can be concluded that the variety of roof forms does not affect the layout plan of the house. The layout of the functional area of the house and the sequence of the access are still similar. However, the size of the area needs to be changed, and this affects the roof structure system and construction methods as well. In addition, the limitations of materials and personal values have been changing over time, hence these factors bring about the development of housing.

Keyword: Typology | Development | Dai Lue House | Ethnic | Xishuangbanna

1. บทนำ

“ไทลื้อ” เป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไท-กะได (Tai-Kadai Language Group) ซึ่งมีศูนย์กลางวัฒนธรรมและถิ่นฐานอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้ มีศูนย์กลางทางการปกครองดั้งเดิมในระบบจารีตอยู่ที่เมืองเชียงรุ่ง และมีการกระจายตัวของถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาที่สัมพันธ์กับลุ่มแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาข และได้กระจายตัวลงมายังที่ราบเชิงเขาทางตอนเหนือของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่แม่น้ำโขงตอนกลางของภูมิภาค (Central Mekong River Group) เช่นเดียวกับกลุ่มคนไทกลุ่มอื่นๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางในเขตมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมา และทางตอนเหนือของ สปป. ลาว²

จากการทบทวนสารสนเทศที่ผ่านมาจะเห็นว่า กลุ่มไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีผู้ศึกษาในประเด็นทางวัฒนธรรมมากที่สุดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะเรื่องผ้าทอพื้นเมือง สังคมศาสตร์และการศึกษาในมิติประวัติศาสตร์ สำหรับงานบุกเบิกเริ่มแรกที่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับไทลื้อในประเทศไทย คือ งานของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ในเรื่อง “30 ชาติในเชียงราย” ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2493 ที่ให้ภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเชียงรายอย่างน่าสนใจและครบถ้วนในทุกมิติ ทั้งนี้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมในระดับผังหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและประเพณี และการใช้สอยพื้นที่ในเรือน ทั้งนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้สอยพื้นที่ภายในเรือนนั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ใช้ตัวแบบของเรือนไทลื้อที่สิบสองปันนาเป็นตัวอธิบาย³ ต่อมาในปี พ.ศ. 2497 บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง “ไทยสิบสองปันนา” ซึ่งนับว่าเป็นหนังสือที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทั้งทางกายภาพและนามธรรมได้อย่างสมบูรณ์ที่สุด และเป็นภาพลักษณ์ของชุมชนไทลื้อสิบสองปันนาที่ยังคงสภาพเงื่อนไขชุมชนทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างทางวัฒนธรรมได้แทรกสอดอยู่ในเนื้อหาของบทต่างๆ ทั้งในระดับผัง และระดับเรือน⁴ สำหรับวงวิชาการทางสถาปัตยกรรมมีการให้ภาพลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทลื้อครั้งแรกๆ ในปี พ.ศ. 2533 มีผลงาน 2 ชิ้น คือ วนิดา พึ่งสุนทร (2533) ในบทความวิชาการเรื่อง “เรือนไตลื้อในสิบสองปันนา”⁵ ได้อธิบายเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน องค์ประกอบของหมู่บ้าน ลักษณะพื้นที่ใช้สอยในเรือนรูปแบบของเรือน และอิทธิพลที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรือน และอรศิริ ปาณินท์ ในบทความวิชาการเรื่อง “กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง”⁶ ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของผังบริเวณวัดไทลื้อในเมืองเชียงรุ่ง

² เกรียงไกร เกิดศิริ. “ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว และการเคลื่อนย้ายสู่ประเทศไทย” ใน หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย, 7 (กันยายน 2553 – สิงหาคม 2554): 83-130.

³ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. “ไทลื้อ” ใน 30 ชาติในเชียงราย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์. 2547. หน้า 145-175.

⁴ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1. และ ไทยสิบสองปันนา เล่ม 2. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์. 2547.

⁵ วนิดา พึ่งสุนทร. “เรือนไตลื้อในสิบสองปันนา.” หน้าจั่ว, 10 (2533): 12-36.

⁶ อรศิริ ปาณินท์. “กล่าวถึงวัดบ้านถิ่นสิบสองพันนาอีกครั้ง” ใน หน้าจั่ว, 10 (2533): 37-54.

สำหรับการศึกษาในองค์รวมเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสรรค์สร้างของไทยโดยนักวิชาการชาวจีนที่ให้ภาพรวมที่สมบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษในปี ค.ศ.1992 (พ.ศ.2535) โดย Zhu Liangwen ในชื่อเรื่องว่า “*The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China*”⁷ ซึ่งในการพิมพ์ครั้งนั้นได้มีการพิมพ์ฉบับแปลเป็นภาษาไทยในชื่อว่า “*ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา*” โดยเสนอปริมาตรคติของการก่อรูปเรือนหลังแรกของชาวไตตลอดจนประเด็นความเชื่อดั้งเดิมกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ศาสนสถาน และบ้านเรือนของชนชาติไตในสิบสองพันนา⁸ และในปี พ.ศ. 2539 อรศิริ ปาณินท์ ได้เสนอ “*บ้านไตสิบสองพันนา*” ในหนังสือ “*บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*”⁹ ซึ่งเป็นบทความวิชาการที่ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรือนพื้นถิ่นไตจากสังเกตการณ์

ต่อมาในปีพ.ศ. 2548 กวิน ว่องวิทย์การ และคณะได้ศึกษาวิจัย “*โครงการเปรียบเทียบภูมิปัญญาในพัฒนาการของบ้านพื้นถิ่นไต ระหว่างพื้นที่คัดสรรใน อ.เชียงคำ จ.พะเยา ประเทศไทย กับพื้นที่คัดสรรใน แคว้นสิบสองพันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน*” ทั้งนี้ ผลการวิจัยได้ให้ผลสรุปถึงคุณลักษณะของเรือนพื้นถิ่นไตใน 5 ประเด็น คือ (1) เป็นเรือนที่มีตำแหน่งพื้นที่ใช้สอยเหมาะสมกับภูมิอากาศ (2) เป็นเรือนที่มีองค์ประกอบเหมาะสมกับวัสดุ การใช้งาน และภูมิอากาศ (3) เป็นเรือนที่มีลักษณะพื้นที่และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเอื้อต่อการปรับเปลี่ยน ต่อเติม และซ่อมแซม (4) เป็นเรือนที่มีการใช้พื้นที่และองค์ประกอบสถาปัตยกรรมแบบอเนกประสงค์ และ (5) เป็นเรือนที่มีลักษณะส่งผลกระทบต่อเนื่องจากการใช้งาน อย่างไรก็ตาม ยังไม่ได้แสดงถึงคุณลักษณะที่ชัดเจนในการเปรียบเทียบระหว่างเรือนไตในประเทศไทยและในสาธารณรัฐประชาชนจีน

จากการทบทวนสถานภาพขององค์ความรู้ และข้อเสนอที่ผ่านมาข้างต้น พบว่ามีข้อสังเกต และข้อเสนอที่น่าสนใจมากมาย ทว่าก็เปิดโอกาสให้ทำการศึกษาเชิงลึกอย่างเป็นระบบเพื่อตรวจสอบ ทบทวนตลอดจนสนับสนุนข้อเสนอมืออยู่เดิมอย่างเป็นระบบ

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

- 1.) เพื่อศึกษาแบบแผนของเรือน ได้แก่ การจำแนกรูปทรงของเรือน ลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไต ในพื้นที่ชุมชนกรณีศึกษา
- 2.) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของรูปทรงหลังคา กับตำแหน่งผังพื้นของเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไต
- 3.) เพื่อศึกษาลำดับพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไต

⁷ Zhu Liangwen. *The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China*. BKK: D.K. Book House. 1992.

⁸ จูเหลียงเหวิน (เขียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). *ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา*. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2535.

⁹ อรศิริ ปาณินท์. *บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.

3. คำถามในการศึกษา

ความแตกต่างของลักษณะรูปทรงหลังคาของเรือนไทลื้อ จะส่งผลให้ลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอยและลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือน “เหมือนกัน” หรือ “ต่างกัน” หรือไม่ อย่างไร และลักษณะรูปทรงของหลังคาเรือนสัมพันธ์กับพื้นที่ใช้สอยในเรือนอย่างไรบ้าง รวมถึงพัฒนาการของเรือนมีความเป็นมาอย่างไร

4. วิธีการศึกษา

เนื่องจากการศึกษานี้เป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายของการศึกษาวิจัยในประเด็นหลักที่ต้องการทราบถึงคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทลื้อที่ก่อรูปอยู่ในดินแดนต่างๆ ทั้งในพื้นที่พื่นนาอื่นๆ ซึ่งปัจจุบันก็คือเปรียบเทียบได้กับเมืองต่างๆ ในแคว้นสิบสองปันนา รวมทั้งการศึกษาชุมชนไทลื้อในพื้นที่อื่นๆ อาทิ สปป.ลาว รัฐฉาน เมียนมา ตลอดจนชุมชนไทลื้อในประเทศไทยซึ่งมีสมมติฐานว่าน่าจะมีคุณลักษณะที่แตกต่างจากในพื้นที่สิบสองปันนาอย่างมีนัยยะสำคัญ เพราะอยู่แวดล้อมด้วยสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และภูมิอากาศที่แตกต่างมาก ตามทฤษฎีที่ *Amos Rapoport* ได้เสนอไว้

เพราะฉะนั้นการศึกษาที่ชุมชน “บ้านแปน (*Manbiancun*) เมืองนูน แคว้นสิบสองปันนา” จึงเป็นพื้นที่คัดสรรพื้นที่แรกของการเริ่มต้นทำการศึกษารวมของสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในระดับมหัพภาค (*Macro-scale Study*) เพื่อศึกษาให้ถึงแบบแผน และอัตลักษณ์ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในชุมชนกรณีศึกษา เพื่อนำองค์ความรู้ที่ค้นพบนำไปเปรียบเทียบกับการศึกษาในชุมชนอื่นๆ ต่อไป ทั้งนี้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกันในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน โดยการเลือกศึกษาในกลุ่มตัวอย่าง (*Sample Unit*) เข้าไปลงสำรวจจริงวัดอาคารบ้านเรือน และสัมภาษณ์กับผู้คนในแต่ละพื้นที่ศึกษา เพื่อมองภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด หากแต่การศึกษาของผู้วิจัยในครั้งนี้เลือกที่จะศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับจุลภาค (*Micro-scale Study*) โดยการเลือกพื้นที่กรณีศึกษาเพียงพื้นที่เดียว เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบเรือนในหมู่บ้านเดียวกันก่อน ซึ่งจะศึกษาถึงวิถีคิดของผู้คนและปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลให้รูปแบบเรือนมีความหลากหลายในรายละเอียดเชิงลึก เพื่อจะได้เป็นหนึ่งหน่วยตัวอย่าง (*Sample Unit*) ของการศึกษาเปรียบเทียบกับพื้นที่ศึกษาอื่นๆ ต่อไป

สำหรับวิธีการเลือกเรือนกรณีศึกษานั้น ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับความแตกต่างของลักษณะรูปทรงหลังคาของเรือนเป็นหลัก เพื่อจะหาคำตอบว่าแบบแผนของผังพื้นที่หรือพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนนั้นจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกันหรือไม่ ถ้ารูปทรงภายนอกของเรือนแตกต่างกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้เกณฑ์ในการคัดสรรเรือนกรณีศึกษา ดังนี้ (1) รูปทรงของเรือนต้องมีความแตกต่างกัน รูปแบบไม่ซ้ำกัน เพื่อเป็นตัวแทนให้กับเรือนหลังอื่นๆ ที่มีรูปแบบที่ซ้ำกันได้ (2) เป็นเรือนที่เจ้าของเรือนอนุญาตให้เข้าลงสำรวจได้ ลำดับถัดมาได้แบ่งทีมลงสำรวจเรือนแต่ละหลัง โดยกำหนดรหัสตัวเรือนเพื่อใช้ระบุชื่อและตำแหน่งของเรือนในทีม ตัวอย่างเช่น “BN-01” โดยให้ BN = Biancun (ชื่อหมู่บ้าน) และ 01 เป็นรหัสตัวเลขสองตำแหน่ง (หลังที่) ส่วนเครื่องหมาย

วิจัยในสนามจะเป็นเครื่องมือสำรวจจริงวัดต่างๆ มีการเก็บข้อมูลทางกายภาพด้วยการบันทึกภาพและการสำรวจจริงวัดเป็นหลัก และมีการสัมภาษณ์เจ้าของเรือนเพื่อใช้ประกอบข้อมูลด้านอื่นๆ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structure Interview) เพื่อเปิดประเด็นอื่นๆ ที่น่าสนใจจากผู้ให้สัมภาษณ์ นอกเหนือจากสิ่งที่เราอยากรู้เพิ่มเติม

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานั้น ได้ใช้กรอบความคิดในการจำแนกประเภท (Typology) ของเรือนไทลื้อและลักษณะการตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากสังเกตเห็นถึงความหลากหลายของรูปทรงภายนอกของเรือนไทลื้อในหมู่บ้านกรณีศึกษา จึงเกิดคำถามขึ้นว่าเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว รูปแบบหรือแบบแผนของลักษณะการจัดวางพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนจะแตกต่างกันไปด้วยตามรูปทรงภายนอกหรือไม่ มีพัฒนาการของเรือนเป็นมาอย่างไร จึงต้องการหาคำตอบจากข้อสงสัยในครั้งนี เพื่อคลี่คลายปัญหาและเพื่อที่จะสามารถจะอธิบายถึงเหตุผลของความหลากหลายของรูปทรงของเรือนและพัฒนาการของเรือนที่เกิดขึ้นได้

ภาพที่ 1: ฝั่งแสดงความหลากหลายของรูปทรงหลังคาของพื้นที่กรณีศึกษา
ชุมชนบ้านแปน (Manbiancun) ในเขตเมืองนุน แคว้นสิบสองปันนา

5. ภาพรวมของการจำแนกรูปแบบเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ

เรือนพื้นถิ่นไทลื้อในแต่ละถิ่นจากที่ได้กล่าวมาในช่วงต้น ไม่เว้นแม้แต่ในพื้นที่ในถิ่นฐานเดียวกันหรือในหมู่บ้านด้วยกันเอง ย่อมมีรูปแบบที่แตกต่างกันอยู่แล้ว เรือนไทลื้อโดยทั่วไปในสิบสองปันนามีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง มีหลังคาคลุมต่ำ สิ่งที่มีกแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ “รูปทรงหลังคา (Roof form)” และ “ฝาเรือน (Wall)” ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่ จากการศึกษาการจัดจำแนกรูปแบบ (Typology) ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ซึ่ง *วนิดา พึ่งสุนทร (2533)* ได้จำแนกรูปแบบภายนอกของเรือนไทลื้อในสิบสองปันนาออกเป็น 2 ลักษณะหลักๆ ได้แก่ รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับรูปทรงของเรือน และรูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับลักษณะแผนผังเรือน¹⁰ ผู้วิจัยขอสรุปรายละเอียดดังนี้

ลักษณะที่ 1: รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับรูปทรงของเรือน แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

- (1) เรือนฝาตรง มีหลังคาปีกนกคลุมชั้นเดียว
- (2) เรือนฝาตรง มีหลังคาปีกนกคลุม 2 ชั้น
- (3) เรือนฝายายออก มีหลังคาปีกนกคลุมชั้นเดียว

ลักษณะที่ 2: รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับลักษณะแผนผังเรือน แบ่งได้เป็น 6 ประเภท ได้แก่

- (1) แบบเรือนเดี่ยว
- (2) แบบเรือนเดี่ยวซีกปีกหลังคา
- (3) แบบต่อมมุข
- (4) แบบเรือนแฝด
- (5) แบบเรือนแฝดเอียง
- (6) แบบเรือนขวาง
- (7)

ส่วนการจำแนกประเภทรูปแบบผังเรือนไทลื้อในสิบสองปันนา *จุฬาลักษณ์เทวิน (2535)* ได้จำแนกออกเป็น 3 ประเภท¹¹ ได้แก่ (1) **ผังพื้นแบบดั้งเดิม** มีผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่นับรวมกับพื้นที่นอกชาน หลังคาจะคลุมพื้นที่ภายในเรือนทั้งหมดเป็นผืนเดียว อาจจะมีชายคาต่อเป็นหลังคาสองชั้น (2) **ผังพื้นแบบขยาย** มีผังเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือบางหลังต่อขยายไปทางด้านข้างทำให้กลายเป็นรูปตัวแอล (L)

¹⁰ วนิดา พึ่งสุนทร. “เรือนไทลื้อในสิบสองปันนา.” หน้าจั่ว, 10 (2533): 12-36.

¹¹ จุฬาลักษณ์เทวิน (เขียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). *ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสิบสองพันนา*. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2535.

เนื่องจากการเพิ่มจำนวนของสมาชิกในครอบครัวและฐานะทางการเงินที่เพิ่มมากขึ้น หลังคาก็มีการต่อออกไปด้านข้างเป็นเรือนแฝดหรือแบบต่อมุข (3) **ผังพื้นแบบพัฒนา** มีผังเรือนที่มีขนาดใหญ่กว่าแบบอื่นๆ มักจะเป็นบ้านของนายบ้านหรือเศรษฐีในอดีต หรือการสร้างใหม่ที่ได้พัฒนาไปจากแบบแผนเดิม เช่น การต่อระเบียงเพื่อเชื่อมไปยังยั้งข้าว การขยายพื้นที่ใช้สอยให้ใหญ่ขึ้น ทำไมรูปทรงหลังคามีความซับซ้อน

สำหรับการแบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน *วนิดา พึ่งสุนทร (2533)*, *จุฬาลักษณ์ (2535)* และ *อรศิริ ปาณินท์ (2535)* ได้แบ่งพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนพื้นถิ่นไทลื้อในสิบสองปันนา และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในตัวเรือน ดังนี้ ส่วนแรกคือ “*ใต้ถุนเรือน (The space under the house)*” ใช้เก็บฟืน เก็บของและเลี้ยงสัตว์ หากจะขึ้นไปบนเรือนต้องใช้ “*บันได (Main Stair)*” เข้าไปยังส่วนระเบียงหน้า (Veranda) ซึ่งไทลื้อเรียกว่า “*ค่อม*” หรือ “*หัวค่อม*” หรือ “*ค่อมแหลน*” เป็นโถงกึ่งภายนอกของเรือน มักใช้เป็นพื้นที่พักผ่อนในช่วงกลางวันและเป็นพื้นที่แจกจ่ายการใช้การในพื้นที่ส่วนต่างๆ หากเชื่อมไปยังพื้นที่ภายนอกเรือน จะเป็นพื้นที่ของชานแดด (Terrace) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีหลังคาคลุม ในภาษาถิ่นเรียกว่า “*จาน*” หรือ “*จานกอน*” หรือ “*จานใต้*” เป็นที่ชำระล้าง มีระดับพื้นต่ำกว่าพื้นเรือน มักจะมี “*ถังเก็บน้ำ (Water Tank)*” เพื่อใช้อุปโภคและบริโภค บางหลังพบ “*ห้องอาบน้ำ (Bathroom)*” และ “*ห้องขับถ่าย (Toilet)*” ในสิบสองปันนาเรียกห้องขับถ่ายว่า “*ซีซ้อ*” มักจะก่อสร้างอยู่ตรงพื้นที่ชานดังกล่าวด้วย

ทั้งนี้ หากกลับเข้าไปยังส่วนระเบียงหน้าใหม่แล้วเข้าไปยังพื้นที่ภายในเรือนจะเป็น “*ห้องโถง (Hall)*” ภาษาไทลื้อเรียกว่า “*ในเฮิน*” หรือ “*ตางใน*” มักใช้สำหรับเป็นพื้นที่พักผ่อนในเวลาว่างและเป็นพื้นที่เชื่อมต่อไปยัง “*ส่วนครัว (Kitchen)*” ซึ่งมี “*แม่เตาไฟ (Hearth)*” อยู่ระดับเดียวกับพื้นเรือน ส่วนอีกด้านหนึ่งของห้องโถงจะเป็น “*ห้องนอน หรือ ส้วมนอน หรือ โส้ม (Bedroom)*” ใช้เป็นที่นอนหลับต้องมีประตูปิดกั้นเสมอ ภายในห้องนอนจะพบ “*หิ้งผี หรือ หิ้งเทวดา (Spirit's Shelf)*” อยู่มุมผนังห้องนอนทางทิศมงคลของเรือน เป็นที่กราบไหว้ผีพ่อแม่หรือผีบรรพบุรุษ อีกทั้งยังมีองค์ประกอบทางความเชื่อของเรือนอีก ได้แก่ “*เสาท้าว-เสานาง (Sao Sautsaw - Sao Nang)*” โดยเสาท้าวเป็นตัวแทนของผู้ชาย (Male) จะอยู่ด้านในห้องนอน และเสานางเป็นตัวแทนของผู้หญิง (Female) อยู่ใกล้กับแม่เตาไฟ เชื่อว่าเป็นที่สถิตของผีบ้านผีเรือนที่คอยคุ้มกันภัยให้แก่สมาชิกในเรือน¹² และ “*ตาแหลว (Ta Laew)*” ไม้ไผ่สานรูปดาวเป็นสัญลักษณ์ห้ามกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในเรือน มักติดอยู่เหนือประตูทางเข้าตรงส่วนบันไดขึ้นเรือน นอกจากนี้ ยังมี “*ยั้งข้าว (Granary)*” เพื่อใช้สำหรับเก็บข้าว มักสร้างเป็นหลังเดี่ยวๆ แยกออกไปจากตัวเรือน บางเรือนทำชานหรือระเบียงเชื่อมพื้นที่ถึงกัน

สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอใช้ศัพท์คำไทยสามัญในการอธิบายลักษณะพื้นที่ใช้สอยต่อจากนี้ไป เพื่อความเข้าใจตรงกันแทนศัพท์ภาษาถิ่นไทลื้อของพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน ดังนี้

¹² Gao Yun. "Symbolism in the Construction of the Dai Traditional House." *Edinburgh Architecture Research* 22, (1995): 121-131.

คำไทยสามัญ	ภาษาอังกฤษ	ภาษาถิ่นไทลื้อ	
(1) ใต้ถุนเรือน	(The space under the house)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“ตะล่าง”
(2) บันได	(Main Stair)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“ชั้นได”
(3) ระเบียงหน้า	(Veranda)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“ค่อม” หรือ “หัวค่อม” หรือ “ค่อมແหลນ”
(4) ขานแดด	(Terrace)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“จาน” หรือ “จานกอน” หรือ “งานใต้”
(5) ห้องโถง	(Hall)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“ ไ น เ อ น ” หรือ “ตางโน”
(6) ห้องนอน	(Bedroom)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“โส้ม” หรือ “ส้วม” หรือ “ส้วมนอน”
(7) ส่วนครัว	(Kitchen)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“เฮินไฟ”
(8) หิ้งผี	(Spirit’s Shelf)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“หิ้งเตวดา”
(9) ห้องขับถ่าย	(Toilet)	ภาษาไทลื้อเรียกว่า	“ซีซ่อ” (เป็นภาษาถิ่นในประเทศจีน)

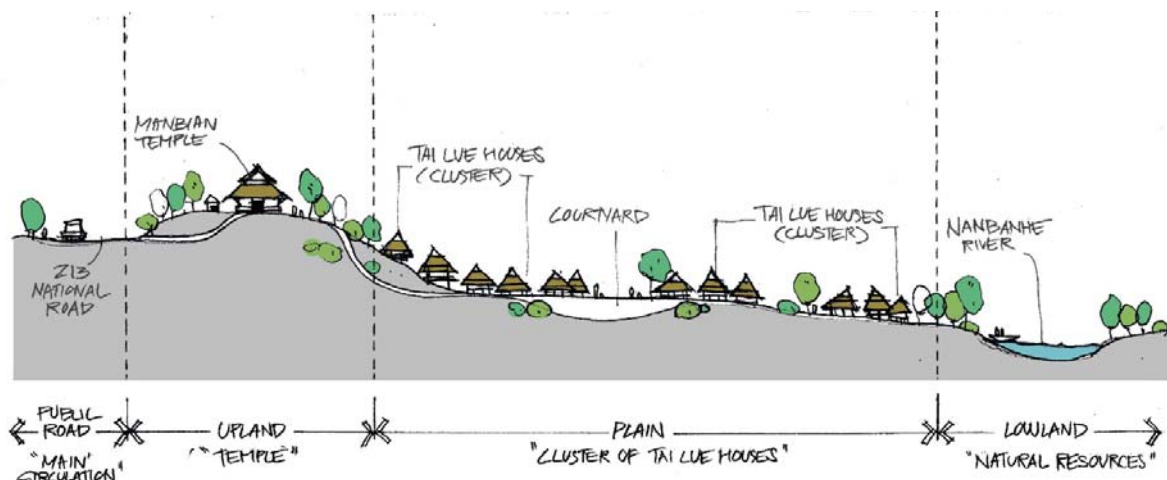
6. ลักษณะภูมิศาสตร์และพื้นที่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของหมู่บ้านแปน

หมู่บ้านแปน (Manbiancun) เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในทุ่งเมืองนูน ซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กอยู่กลางเทือกเขาระหว่างเส้นทางจากเมืองฮ่าไปยังเมืองแวนและเมืองพง ติดกับปากแม่น้ำคำและแม่น้ำบาน (Nanbanhe River)¹³ มีการใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติและการจัดการน้ำ หมู่บ้านแปนอยู่ติดถนนสาย 213 National Road ซึ่งเป็นทางสัญจรสายหลักของเมืองตัดผ่านเพื่อเข้ามายังหมู่บ้านทางทิศเหนือ และอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำบาน ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของหมู่บ้าน องค์ประกอบสำคัญของหมู่บ้านประกอบด้วย (1) **วัด** ตั้งอยู่บนตำแหน่งที่เนินสูงทางทิศเหนือของหมู่บ้านติดกับถนนสายหลัก ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางศาสนาต่างๆ ของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไปวัดทุกวันเพื่อฟังธรรม (2) **กลุ่มเรือน** จะตั้งลดหลั่นตามความสูงของเนินลงไปจากเขตพื้นที่วัดไปยังทิศใต้ของหมู่บ้าน โดยมีถนนภายในหมู่บ้านเป็นตัวแบ่งกลุ่มเรือนออกไปเป็นส่วนๆ และใช้เป็นเส้นทางสัญจรภายในหมู่บ้านด้วย มีรั้วคอนกรีตบล็อกกั้นอาณาเขตของตัวเรือนแต่ละหลัง รูปทรงของเรือนนั้นจะเป็นเรือนที่มีหลังคาจั่วปีกนกและมีชายคาโดยรอบ แต่จะมีรูปทรงแตกต่างกันไป ทิศทางของสันหลังคาส่วนใหญ่จะหันไปตามสันหลังคาของวิหารวัด ซึ่งหันไปตามแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก และขนานไปกับแนวลำน้ำ (3) **ลานบ้าน** เป็นพื้นที่ที่ใช้พบปะสังสรรค์กันภายในหมู่บ้าน (4) **โถงบ้าน** เป็นศูนย์รวมจิตใจอีกอย่างหนึ่งของหมู่บ้าน เพราะเป็นจุดหมายแรกของการก่อตั้งหมู่บ้าน มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นอย่างมาก

¹³ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2557.

ปัจจุบันชาวบ้านยังคงเข้าไปกราบไหว้สักการะบูชาอยู่¹⁴ (5) **เสื่อบ้าน** เป็นสถานที่สถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน (6) **ป่าเหว** หรือ **ป่าช้า** เป็นที่เผาศพประจำหมู่บ้าน (7) **ป่ากำ** เป็นป่าที่เอาไว้หาฟืนและเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของหมู่บ้าน และ (8) **พื้นที่ปลูกพืชพรรณทางเศรษฐกิจต่างๆ** เช่น สวนยาง เป็นต้น

ป้อจ่าน (พ่ออาจารย์) หนานหน่อ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เดิมหมู่บ้านเคยมีผืนนา แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นปลูกสวนยางแทนหมดแล้ว แต่ก่อนจากที่เคยมี **ยุงข้าว** อยู่ได้ถูกรื้อไปหมดแล้วเปลี่ยนมาเป็น **พื้นที่เก็บยางพารา** แทน เพราะการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของเงินที่ผ่านมา ส่งเสริมให้ปลูกยางพาราเพื่อนำไปขาย จึงทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านจากชาวนากลับกลายเป็นชาวสวนยางแทน นอกจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมด้านความเชื่อ เนื่องจากการนับถือผีพ่อแม่ (ผีบรรพบุรุษ) ของชาวไทลื้อ ในช่วงวันสังขาร (วันสงกรานต์) ในเดือน 6 และช่วงวันเข้าพรรษา-ออกพรรษา ชาวบ้านจะตั้งหมู่ข้าว (ส้ารับอาหาร) พร้อมดอกไม้ธูปเทียนที่วัด เพื่อไหว้พระและผีพ่อแม่ไปพร้อมๆ กัน แสดงให้เห็นถึงความเชื่อดั้งเดิมและการนับถือพุทธศาสนาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน เป็นอัตลักษณ์ทางสังคมของชาติพันธุ์ไท

ภาพที่ 2: แสดงลักษณะภูมิประเทศและตำแหน่งพื้นที่ตั้งของหมู่บ้าน

¹⁴ ป้อจ่าน (พ่ออาจารย์) หนานหน่อ. บทสัมภาษณ์, โดย จันทนีย์

ภาพที่ 3: แม่น้ำบ้าน (Nanbanhe) ไหลผ่านทางทิศใต้ของหมู่บ้าน

ภาพที่ 4: ลานบ้าน เป็นพื้นที่โล่งและจุดเชื่อมต่อระหว่างถนนภายในหมู่บ้าน

7. ผลการศึกษา

เรือนกรณีศึกษาที่ได้คัดสรรในหมู่บ้านแปน มีจำนวน 7 หลัง โดยได้กำหนดรหัสเรือนแต่ละหลัง ได้แก่ BN-01, BN-02, BN-03, BN-04, BN-05, BN-06 และ BN-07 ซึ่งแต่ละหลังมีรูปแบบที่ไม่ซ้ำกัน เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของความหลากหลายของรูปแบบเรือนว่าจะส่งผลต่อการวางผังพื้นที่ใช้สอยในเรือนหรือไม่ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่กรณีศึกษานั้น ต้องนำมาวิเคราะห์แยกแยะรูปแบบเรือนทั้งหมดที่ได้สำรวจมา เพื่อแยกประเภทของเรือนแต่ละรูปแบบ พร้อมกับระบุข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์อื่นๆ ร่วมด้วย ที่ใช้ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับเรือนเป็นหลัก ดังนี้ (1) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเรือน (House Data) ได้แก่ รหัสเรือน, รหัส GPS ที่ระบุตำแหน่งที่ตั้งของเรือน, ชื่อเจ้าของเรือน, อาชีพของเจ้าของเรือน, อายุเรือน และจำนวนสมาชิกที่อยู่อาศัยในเรือน (2) การจำแนกรูปแบบของเรือน (Typology of House) ได้แก่ รูปแบบของเรือน จำแนกเป็น 6 รูปแบบ (3) ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural Relationship) ได้แก่ ลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย ลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือน และทิศทางการเข้าตัวเรือน (4) ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ (Natural Relationship) ได้แก่ รูปทรงภายนอกของ และวัสดุในการก่อสร้าง (5) ข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (Supernatural Relationship) ได้แก่ ทิศทางการหันหัวนอนของเรือน และองค์ประกอบสัญลักษณ์ทางความเชื่อของเรือน เพื่อให้เป็นบรรทัดฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน เพื่อหวังว่าจะช่วยเป็น การจัดระบบการวิเคราะห์ข้อมูลให้ง่ายขึ้น ไปสู่การตอบคำถามของการวิจัยต่อไปได้ (ดูตารางที่ 1)

จากข้อมูลในตารางที่ 1 ได้แสดงให้เห็นว่า ไทลื้อหมู่บ้านนี้ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำสวนยาง อายุเรือนโดยเฉลี่ยมีมากกว่า 10 ปีขึ้นไป อยู่อาศัยกันเป็นครอบครัวขนาดปานกลางจนถึงขนาดใหญ่ รูปแบบของเรือนที่พบในหมู่บ้านนี้แบ่งเป็น 6 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทมีรูปแบบที่เหมือนกันคือ เป็นเรือนหลังคารูปจั่วปีกนก หรือ

เรียกว่า “เฮินหงส์”¹⁵ และมีหลังคาปีกนกอีกชั้นสองยื่นเป็นชายคาปกคลุมฝาเรือน แบ่งพื้นที่ใช้สอยหลักๆ เป็นพื้นที่ใต้ถุนเรือนและพื้นที่บนเรือน มีการใช้วัสดุธรรมชาติและวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างเรือน เช่น หินใช้เป็นฐานราก ไม้ใช้ทำโครงสร้างพื้น ผนัง และหลังคา มุงด้วยกระเบื้องดินขอ มักหันหน้าเรือนไปทางทิศเหนือ โดยยึดตำแหน่งทางขึ้นบันไดเป็นหลัก ทิศหัวนอนคือทิศเหนือ เป็นตำแหน่งที่ตั้งของวัดและเป็นทิศมงคล พบพื้นที่และองค์ประกอบศักดิ์สิทธิ์ภายในเรือน เช่น หิ้งผีในส้วมนอน เสาท้าว-เสานาง และสัญลักษณ์ตาแหลวตรงหน้าประตูทางเข้า

¹⁵ จูเลียสเวิน (เจียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). **ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองพันนา**. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2535.

ตารางที่ 1: ตารางแสดงการสรุปข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์และการสำรวจรังวัดเกี่ยวกับเรือนไทลื้อหมู่บ้านแปน (Manbiancun) เมืองนุ่น แคว้นสิบสองปันนา สาธารณรัฐประชาชนจีน ลงสำรวจเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559

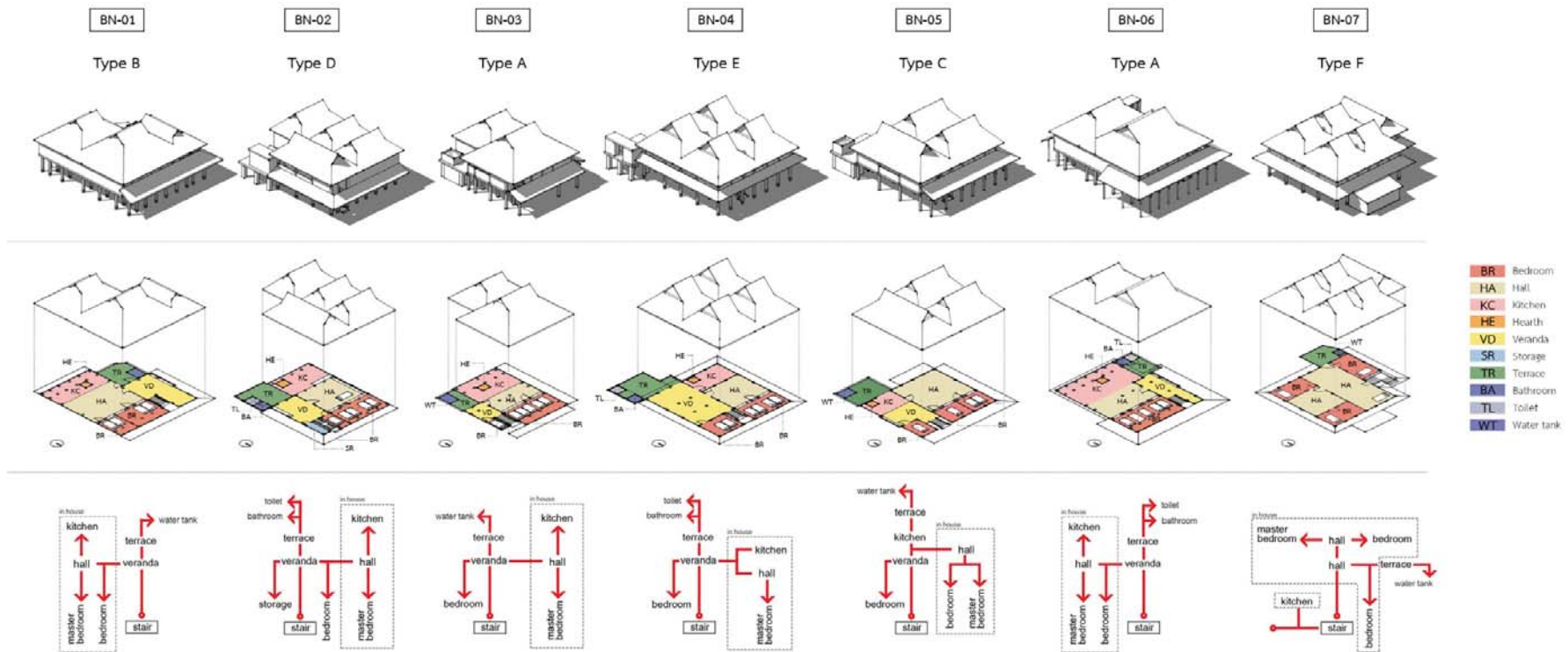
Code	Data				Typology of House						Socio-Culture Relationship												Nature Relationship												Super-nature Relationship								
	GPS Code	Owner Name	Occupation	House Age (Years)	Member (Person)	House Form	Functional Area and Planning												Main Entrance	Material in Construction System												Head-Sleeping Direction	Believe Symbolic				Research Assistant						
							Type A	Type B	Type C	Type D	Type E	Type F	Layout	Lower Plan						Upper Plan						Roof Plan	Footing	Post	Floor	Wall			Ceiling	Roofing	N	m		S	W	Tall	Lawy	See Top	See Side
BN-01	1152	(In Progress)	-	-	-		●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●	●				●	●	●					●						
BN-02	1156	(In Progress)	Rubber Plantation	10+	-			●																																		IB,WH,CC	
BN-03	1157	Moe AunKuen (70)	Rubber Plantation	-	-		●																																		PW,SR		
BN-04	-	Por AunChen (58)	Rubber Plantation	-	5																																				PW,SR		
BN-05	1154	Por Aon (49)	-	13	4			●																																	TMKS		
BN-06	1155	Moe AunPing	-	17	4		●																																		TMKS,CC		
BN-07	1153	(In Progress)	-	8	-																																				IB,WH		

Note:

- KK = Kreangkrai Kirsiri
- CC = Chantanee Chiarthanut
- TM = Thanick Muenkhamwang
- KS = Kullaphut Sane Na Ayutthaya
- PW = Phakkawee Wongsawan
- SR = Siichai Roythiang
- IB = Isarachai Buranaut
- WH = Wisanu Homnan

Relationship between Roof form and Functional area

Tai Lue houses: Manbiancun, Menglunzhen, Xishuangbanna

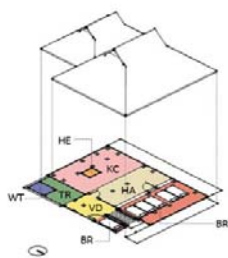

ภาพที่ 5: แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคา กับพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือน

(1) การวิเคราะห์การจำแนกรูปแบบแบบแผนของเรือน (Typology of House)

ประเด็นการวิเคราะห์การจำแนกรูปแบบแบบแผนของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ได้ใช้หลักการจำแนกประเภทของ วนิดา พึ่งสุนทร (2533) โดยแบ่งการศึกษาเปรียบเทียบ “รูปแบบเรือนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคากับลักษณะแผนผังเรือน” เพื่อวิเคราะห์การจำแนกรูปทรงภายนอกของเรือน และใช้หลักการ “การจำแนกประเภทรูปแบบผังเรือนไทลื้อในลิสสองปีนา” ของ จูเหลี่ยมเหวิน (2535) เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การจำแนกรูปแบบแผนผังภายในของเรือน ในขั้นตอนแรก จะต้องเริ่มจากการแยกประเภทของเรือนก่อน โดยนำเรือนกรณีศึกษาทั้ง 7 หลัง มาจัดหมวดหมู่โดยใช้ “รูปทรงหลังคา (Roof form)” ในการจำแนกประเภท ขั้นตอนต่อไปใช้หลักการจำแนกประเภท “รูปแบบผังเรือน (Functional Area)” โดยการพิจารณาแผนผังของเรือนที่สัมพันธ์กับรูปทรงหลังคาในแต่ละรูปแบบ จากการวิเคราะห์สามารถแยกประเภทรูปทรงหลังคาที่สัมพันธ์กับลักษณะแผนผังเรือนทั้ง 7 หลัง ดังนี้

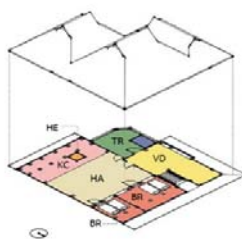
รูปแบบที่ 1

“Type A” – ประเภทเรือนแฝดเอียง ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-03 และ BN-06

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบขยาย โดยมีหลังคาจะมีขนาดใหญ่และขนาดเล็กต่างกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย บันได (Main Stair), ระเบียงหน้า (Veranda), ห้องโถง (Hall) และห้องนอน (Bedroom) ส่วนพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง (เรือนหลังเล็ก) คือ ส่วนครัว (Kitchen) สันหลังคาวางในแนวขนานกัน หลังคาชิดติดกัน และมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง นอกจากนี้ยังมีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ด้วย

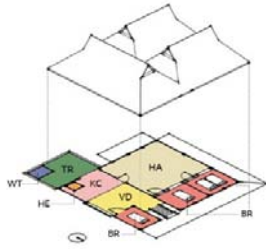
รูปแบบที่ 2

“Type B” – ประเภทเรือนแฝดเอียงผสมเรือนขวาง ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-01

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบขยาย โดยหลังคาจะมีขนาดเท่ากัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย ห้องโถง (Hall) และห้องนอน (Bedroom) ส่วนพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง (เรือนหลังเล็ก) คือ ส่วนครัว (Kitchen) สันหลังคาวางในแนวขนานกัน หลังคาชิดติดกัน มีเรือนขวางต่อออกมาจากด้านหน้าของเรือนหลวง สันหลังคาวางในแนวตั้งฉากกัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนขวาง ประกอบด้วย บันได (Main Stair) และระเบียงหน้า (Veranda) และมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง นอกจากนี้ยังมีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ด้วย

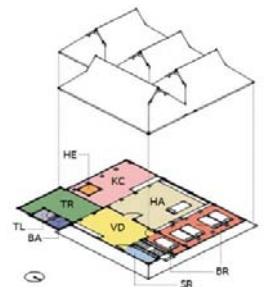
รูปแบบที่ 3

“Type C” – ประเภทเรือนแฝดผสมเรือนขวาง ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-05

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบขยาย โดยมีหลังคาสองหลังขนาดเท่ากัน สันหลังคาวางในแนวขนานกัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย ห้องโถง (Hall) และห้องนอน (Bedroom) มีเรือนขวางต่อออกมาจากด้านหน้าของหลังคาทั้งสอง สันหลังคาวางในแนวตั้งฉากกัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนขวาง ประกอบด้วย บันได (Main Stair), ระเบียงหน้า (Veranda), ห้องนอน (Bedroom) และส่วนครัว (Kitchen) และมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง นอกจากนี้ยังมีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ด้วย

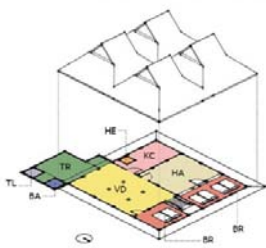
รูปแบบที่ 4

“Type D” – ประเภทเรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-02

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบขยาย โดยมีหลังคาสามหลังขนาดเท่ากัน สันหลังคาวางในแนวขนานกัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย ห้องโถง (Hall) และห้องนอน (Bedroom) พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง (เรือนหลังเล็ก) คือ ส่วนครัว (Kitchen) มีเรือนขวางต่อออกมาจากด้านหน้าของหลังคาสองหลัง สันหลังคาวางในแนวตั้งฉากกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนขวาง ประกอบด้วย บันได (Main Stair), ระเบียงหน้า (Veranda) และห้องเก็บของ (Storage) และมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง นอกจากนี้ยังมีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ด้วย

รูปแบบที่ 5

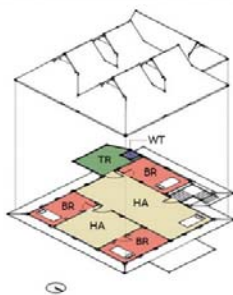
“Type E” – ประเภทเรือนสี่จั่ว ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-04

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบขยาย โดยมีหลังคาสี่หลังขนาดเท่ากัน สันหลังคาวางในแนวขนานกันในลักษณะ 2 x 2 แถวเท่ากัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย บันได (Main Stair), ระเบียงหน้า (Veranda), ห้องโถง (Hall), ห้องนอน (Bedroom) ไม่มีพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง และมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง นอกจากนี้ยังมีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ด้วย

รูปแบบที่ 6

“Type F” – ประเภทเรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง ได้แก่ เรือนหลังที่ BN-07

ลักษณะความสัมพันธ์: จัดเป็นประเภทผังพื้นแบบพัฒนา ซึ่งไม่เป็นไปตามแบบแผนดั้งเดิม และแบบขยาย โดยมีหลังคาสี่เหลี่ยมขนาดเท่ากัน สันหลังคาวางในแนวขนานกันในลักษณะ 2 x 2 แถวเท่ากัน หลังคาชิดติดกัน พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนหลวง (เรือนหลังใหญ่) นั้น ประกอบด้วย ห้องโถง (Hall), ห้องนอน (Bedroom) ไม่มีพื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนต่อขยายด้านข้าง มีเรือนขวางต่อออกมาจากด้านหน้าของหลังคาสองหลัง พื้นที่ใช้สอยใต้หลังคาเรือนขวาง ประกอบด้วย บันได (Main Stair) และห้องนอน (Bedroom) ส่วนพื้นที่ระเบียงหน้า (Veranda) หายไปและมีการชักหลังคาปีกนกออกมาโดยรอบเรือนหลวง มีชานแดด (Terrace) อยู่นอกใต้ร่มชายคา รวมถึงถังเก็บน้ำ (Water Tank) อีกทั้งพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen), ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) ได้จัดให้อยู่ใต้ถุนเรือน

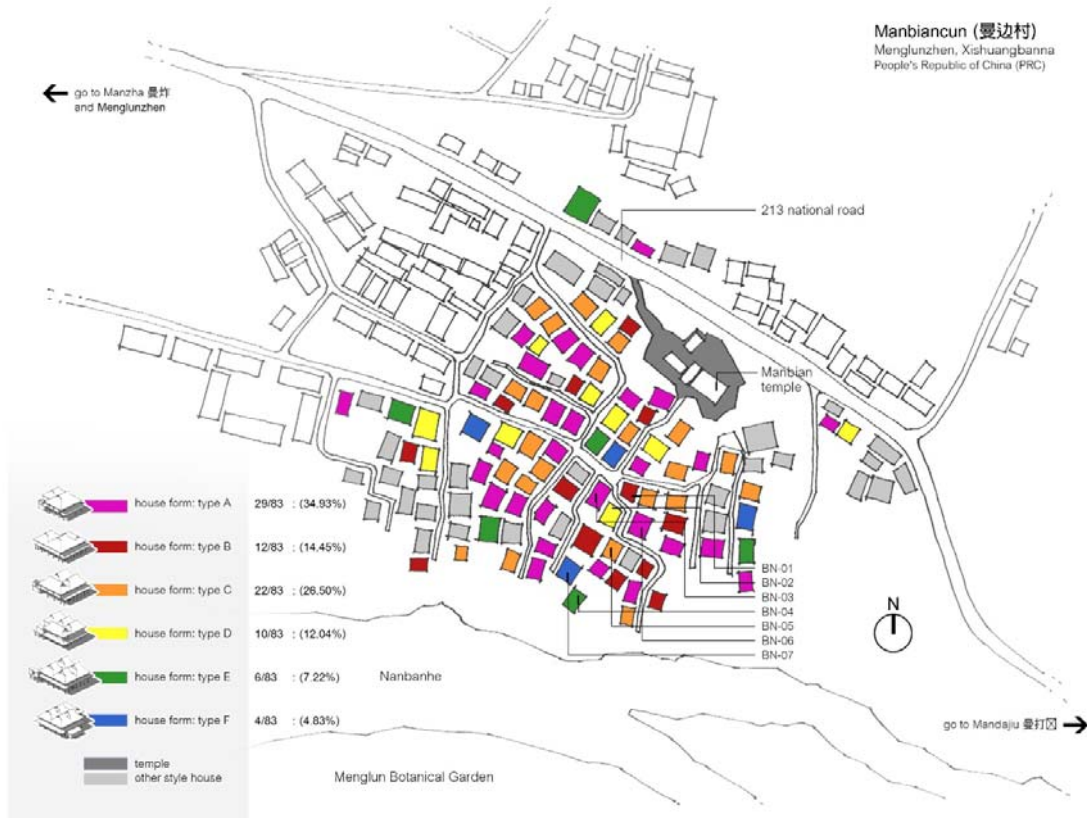
สัญลักษณ์แทนพื้นที่:

BR	Bedroom	SR	Storage
HA	Hall	TR	Terrace
KC	Kitchen	BA	Bathroom
HE	Hearth	TL	Toilet
VD	Veranda	WT	Water tank

จากการจำแนกรูปแบบของเรือนไทลื้อของหมู่บ้านแพน เมืองนูน นั้น ทำให้ทราบว่ารูปแบบของเรือนของหมู่บ้านกรณศึกษาหนึ่งหน่วยตัวอย่าง (Sample Unit) มีความหลากหลายอยู่ในตัวมันเอง สิ่งที่จะบ่งบอกได้ว่าเรือนรูปแบบไหนที่จะเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านแห่งนี้ ถ้าดูในภาพรวมของหมู่บ้านคงบอกได้ยาก แต่หากลองวิเคราะห์เพื่อหา “อัตลักษณ์ (Identity)” ของเรือนในหมู่บ้านนี้ ผู้วิจัยมีวิธีวิเคราะห์ที่ต่างกันอยู่ 2 วิธี โดยจะต้องเลือกรูปแบบใดวิธีหนึ่งโดยมีหลักเกณฑ์ตามลำดับ ดังนี้

(1) **อัตลักษณ์จากรูปแบบเรือนที่มีความโดดเด่นไม่ซ้ำกับที่อื่น** ซึ่งจะต้องดูเป็นอันดับแรกว่ารูปแบบเรือนดังกล่าวเคยพบเห็นที่ไหนหรือไม่ ยกตัวอย่าง “เรือนสี่จั่ว” ผู้วิจัยเองก็เพิ่งเคยเห็นจากหมู่บ้านนี้เป็นที่แรก อาจจะต้องตั้งเป็น “อัตลักษณ์ชั่วคราว (Temporary Identity)” ไว้ก่อน เพื่อให้เป็นตัวแทนของหมู่บ้านนี้ ไม่นาน ผู้วิจัยจึงได้พบอีกว่า “เรือนสี่จั่ว” ยังพบที่หมู่บ้านแวน เมืองแวน ในวันถัดมาของการสำรวจข้อมูลอีกด้วย จึงทำให้วิธีนี้ค่อนข้างถูกล้มล้างได้ง่าย เพราะการศึกษากว้างขวางมากขึ้นทำให้เห็นความแตกต่างได้มากขึ้นนั่นเอง แต่ถ้ายังไม่พบว่ามีที่อื่นใดมีรูปแบบที่ซ้ำกัน จาก “อัตลักษณ์ชั่วคราว (Temporary Identity)” ก็จะกลายเป็น “อัตลักษณ์ต่าง (Different Identity)” ในทันที หรืออีกวิธีหนึ่งคือ

(2) **อัตลักษณ์จากรูปแบบเรือนที่ซ้ำกันมากที่สุด** หากดูจากภาพที่ 7 ที่แสดงผังชุมชนแสดงตำแหน่งการจำแนกประเภทของเรือนไทลื้อหมู่บ้านแพน เมืองนูน จะเห็นได้ว่ารูปแบบเรือน Type A มีจำนวนมากที่สุดในการบันทึกผลสำรวจ โดยมีทั้งหมด 29 หลังจากการสำรวจเรือนรูปทรงแบบไทลื้อ 83 หลัง คิดเป็นร้อยละ 34.93 (ดูข้อมูลเปรียบเทียบจากภาพที่ 6) แสดงว่าเรือน Type A ซึ่งเป็น “เรือนแฝดเยื้อง” คือเรือนที่เป็น “อัตลักษณ์ (Identity)” ของหมู่บ้านนี้ วิธีนี้จะค่อนข้างตรงไปตรงมามากกว่า แต่ก็มีโอกาสมีรูปแบบซ้ำกับหมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งก็ถือว่ากลายเป็น “อัตลักษณ์ร่วม (Similar Identity)” กับหมู่บ้านอื่นๆ ไปโดยปริยาย

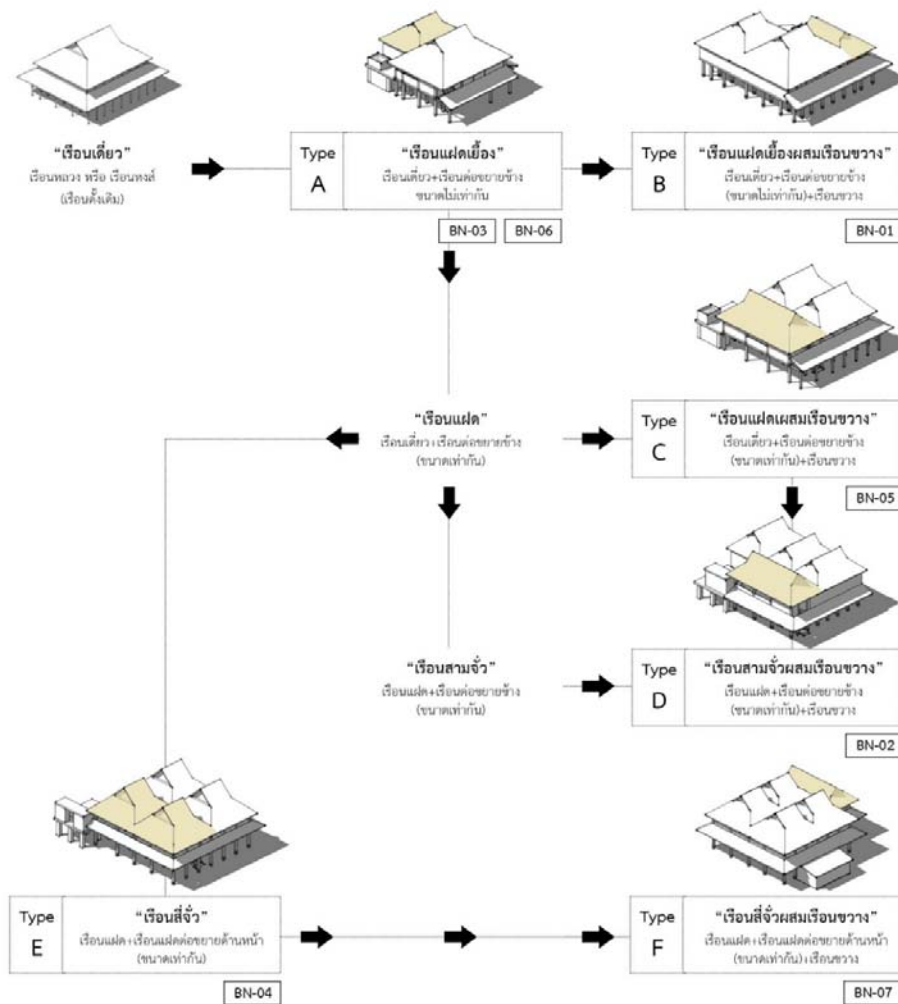
ภาพที่ 6: ผังชุมชนแสดงตำแหน่งการจำแนกประเภทของเรือนไทลื้อหมู่บ้านแปน เมืองนูน แคว้นสิบสองปันนา

การวิเคราะห์พัฒนาการของเรือน (Development of House)

จากข้อมูลการวิเคราะห์รูปแบบแบบแผนของเรือน (Typology of House) ในข้างต้น รูปแบบเรือนที่พบมีทั้งหมด 6 รูปแบบ จากเรือนกรณีศึกษาทั้งหมด 7 หลัง ได้แก่ เรือนแฝดเยื้อง, เรือนแฝดเยื้องผสมเรือนขวาง, เรือนแฝดผสมเรือนขวาง, เรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง, เรือนสี่จั่ว และเรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง จะเห็นได้ว่ารูปแบบเรือนทั้งหมดค่อยๆ เพิ่มจำนวนเรือนหรือจั่วหลังคาขึ้นเรื่อยๆ โดยการต่อ “เรือนขยายต่อข้าง” ซึ่งให้สันหลังคานานกับเรือนหลัก จากเรือนเดี่ยว ซึ่งเป็น “เรือนหลวง” (เรือนดั้งเดิม) ได้พัฒนามาเป็นเรือนแฝด (เรือนสองจั่ว) เรือนสามจั่ว และเรือนสี่จั่วในที่สุด อีกทั้งยังพบการต่อขยายเรือนออกไปทางด้านหน้า โดยหันสันหลังคาตั้งฉากกับเรือนหลัก เรียกว่า “เรือนขวาง”

Development of Tai Lue House

Tai Lue houses: Manbiancun, Menglunzhen, Xishuangbanna

ภาพที่ 7: พัฒนาการของเรือนไทลื้อบ้านแปง เมืองนูน แคว้นสิบสองปันนา

จากการวิเคราะห์พัฒนาการของเรือน (Development of House) หากนำเรือนกรณีศึกษามา แยกแยะประเภท ทำให้เห็นถึงพัฒนาการของเรือนเป็นลำดับ จาก “เรือนหงส์ หรือ เฮินหงส์” ที่กล่าวถึงใน

ตำนานพญาสมมติกับเรือนหลังแรก¹⁶ ถือเป็นเรือนดั้งเดิมของชาติพันธุ์ไทลื้อ เรียกว่า “เรือนเดี่ยว” ผนังของเรือนเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ต่อมาเมื่อมีจำนวนสมาชิกในเรือนเพิ่มขึ้น ผนังที่เรือนก็ขยายใหญ่ขึ้น จึงมีการชักขยายเรือนออกไปทางด้านข้างกลายเป็น “เรือนเดี่ยวชักปีกชายคา” หรือทำเป็น “เรือนต่อมุข” แต่ทว่าหมู่บ้านนี้ได้แยกพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) ออกมา จึงจะเห็นเรือนต่อขยายด้านข้างเกือบทุกหลัง กลายเป็น “เรือนแฝดเอื้อง” (Type A) และมีการต่อเรือนวางไปทางด้านหน้าของเรือนแฝดในส่วน “บันได (Main Stair)” และ “ระเบียงหน้า (Veranda)” ทำให้กลายเป็น “เรือนแฝดเอื้องผสมเรือนขวาง” (Type B), “เรือนแฝดผสมเรือนขวาง” (Type C) และ “เรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง” (Type D) ส่วน “เรือนสี่จั่ว” (Type E) เป็นรูปแบบสมัยใหม่ที่มีโครงสร้างซับซ้อนขึ้น ได้พัฒนามาจากการนำเรือนแฝดสองหลังมาผสมกันทางด้านหน้า โดยให้แนวสันหลังคาขนานกัน หากผสมเรือนขวางเข้าไปก็จะกลายเป็น “เรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง” (Type F) ต่อไป

8. สรุปผลการศึกษา

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบแบบแผนของเรือน (Typology of House) และพัฒนาการ (Development) ของเรือนพื้นถิ่นไทลื้อ ได้แก่ การจำแนกรูปทรงของเรือน ลักษณะความสัมพันธ์ของพื้นที่ใช้สอย และลำดับการเข้าถึงพื้นที่ภายในเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ในพื้นที่ศึกษาชุมชนเดียวกัน เพื่อนำมาเปรียบเทียบลักษณะความสัมพันธ์ของรูปทรงหลังคา กับตำแหน่งผนังของเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของเรือนพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

(1) การจำแนกประเภทของเรือน

ประเภทรูปทรงของเรือนที่พบในพื้นที่กรณีศึกษามีทั้งหมด 6 รูปแบบ ได้แก่ เรือนแฝดเอื้อง (Type A), เรือนแฝดเอื้องผสมเรือนขวาง (Type B), เรือนแฝดผสมเรือนขวาง (Type C), เรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง (Type D), เรือนสี่จั่ว (Type E) และเรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง (Type F) ถึงแม้ว่าเรือนจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่แบบแผนผังเรือนมีลักษณะคล้ายกัน ส่วนใหญ่แล้วเรือนไทลื้อจะเป็นเรือนที่มีผนังแบบขยาย มีลำดับการเข้าถึงพื้นที่ใช้สอยคล้ายกัน ไม่ว่าจะเรือนจะอยู่ตำแหน่งไหนก็ตาม หน้าเรือนจะต้องหันไปทางทิศเหนือเสมอ คือ จะหันบันไดทางขึ้นเรือนไปทางทิศเหนือ และจะให้ทิศหัวนอนหันไปทางทิศเหนือด้วย ซึ่งเป็นตำแหน่งของวัดและเป็นทิศมงคล แต่มีเพียงแค่เรือนผนังแบบพัฒนาเท่านั้นที่ไม่ค่อยเป็นไปตามแบบแผน

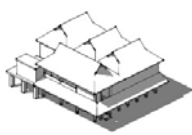
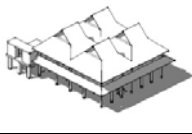
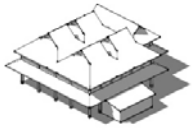
(2) ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างรูปทรงหลังคา กับตำแหน่งผนังของเรือน

¹⁶ จูเลียส เหวิน (เขียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). *ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองพันนา*. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊ค เซ็นเตอร์, 2535.

พื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคา “เรือนหลวง” นั้น ต้องมีห้องนอน (Bedroom) และห้องโถง (Hall) อยู่ด้วยกันเสมอ เพราะพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่สำคัญของเรือน บางประเภทอาจจะมีบันได (Main Stair) และระเบียงหน้า (Veranda) รวมอยู่ด้วย แต่มักจะพบประเภทเรือนเดี่ยวที่มีผังพื้นแบบดั้งเดิมและเรือนแฝดเยื้องที่มีผังพื้นแบบขยาย ส่วนพื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคา “เรือนต่อขยายด้านข้าง” จะพบในเรือนผังพื้นแบบขยาย ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ส่วนครัว (Kitchen) บางหลังแยกไปเป็น “เรือนครัว หรือ เฮินไฟ” ส่วนพื้นที่ใช้สอยที่อยู่ใต้หลังคา “เรือนขวาง” มักจะเป็นส่วนด้านหน้าของเรือน พบในเรือนผังพื้นแบบขยายและแบบพัฒนา เป็นส่วนบันได (Main Stair) และระเบียงหน้า (Veranda) บางหลังมีห้องนอน (Bedroom) ที่แบ่งต่อขยายออกมาอีกห้องหนึ่งหรือเป็นห้องเก็บของ (Storage) รวมอยู่ด้วย และส่วนสุดท้าย ชานแดด (Terrace) จะอยู่นอกได้ร่วมชายคา เพราะเป็นพื้นที่เปียกจะต้องถูกแสงแดดอยู่เสมอ ระดับพื้นจะต่ำกว่าพื้นเรือนมักจะมีถังเก็บน้ำ (Water Tank), ห้องอาบน้ำ (Bathroom) และห้องขับถ่าย (Toilet) อยู่บริเวณชานแดดเสมอ (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2: แสดงรูปแบบและองค์ประกอบพื้นที่ภายในเรือนที่สัมพันธ์กับรูปทรงหลังคาของเรือนแบบต่างๆ

ประเภท	รูปแบบเรือน	องค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน			
		เรือนหลวง	เรือนต่อขยายด้านข้าง	เรือนขวาง	นอกเรือน
Type A	BN-03, BN-06 	- บันได (Main Stair) - ระเบียงหน้า (Veranda) - ห้องโถง (Hall) - ห้องนอน (Bedroom)	- ส่วนครัว (Kitchen)	-	- ชานแดด (Terrace) - ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ขับถ่าย (Toilet)
	หลังคาและผังเรือน	เรือนแฝดเยื้อง ผังพื้นแบบขยาย			
Type B	BN-01 	- ห้องโถง (Hall) - ห้องนอน (Bedroom)	- ส่วนครัว (Kitchen)	- บันได (Main Stair) - ระเบียงหน้า (Veranda)	- ชานแดด (Terrace) - ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ขับถ่าย (Toilet)
	หลังคาและผังเรือน	เรือนแฝดเยื้องผสมเรือนขวาง ผังพื้นแบบขยาย			
Type C	BN-05 	- ห้องโถง (Hall) - ห้องนอน (Bedroom)	-	- บันได (Main Stair) - ระเบียงหน้า (Veranda) - ห้องนอน (Bedroom) - ส่วนครัว (Kitchen)	- ชานแดด (Terrace) - ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ขับถ่าย (Toilet)
	หลังคาและผังเรือน	เรือนแฝดผสมเรือนขวาง ผังพื้นแบบขยาย			
Type D	BN- 	- ห้องโถง (Hall)	- ส่วนครัว	- บันได (Main Stair)	- ชานแดด (Terrace)

	02 	- ห้องนอน (Bedroom) (Kitchen)	- หัวค่อม (Veranda) - ห้องเก็บของ (Storage)	- ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ชั๊บน้ำ (Toilet)	
	หลังคาและผังเรือน	เรือนสามจั่วผสมเรือนขวาง ผังพื้นแบบขยาย			
Type E	BN-04 	- บันได (Main Stair) - ระเบียงหน้า (Veranda) - ห้องโถง (Hall) - ห้องนอน (Bedroom) - ส่วนครัว (Kitchen)	-	-	- ชานแดด (Terrace) - ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ชั๊บน้ำ (Toilet)
	หลังคาและผังเรือน	เรือนสี่จั่ว ผังพื้นแบบขยาย			
Type F	BN-07 	- ห้องโถง (Hall) - ห้องนอน (Bedroom)	-	- บันได (Main Stair) - ห้องนอน (Bedroom)	- ชานแดด (Terrace) - ถังน้ำ (Water Tank) - อาบน้ำ (Bathroom) - ชั๊บน้ำ (Toilet) - ส่วนครัว (Kitchen)
	หลังคาและผังเรือน	เรือนสี่จั่วผสมเรือนขวาง ผังพื้นแบบพัฒนา			

(3) พัฒนาการของเรือน

ความแตกต่างและความซับซ้อนของหลังคาเรือน เกิดขึ้นมาจากข้อจำกัดของวัสดุและระบบการก่อสร้าง ที่จะต้องแบ่งระบบโครงสร้างออกเป็นหลายชุดหลายเรือน เนื่องจากผังเรือนเริ่มเปลี่ยนแปลงจากผังพื้นแบบดั้งเดิมเป็นผังพื้นแบบขยายและแบบพัฒนามากขึ้น เพื่อรองรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาชิกในครอบครัว ทำให้ผังพื้นมีขนาดใหญ่ขึ้น อีกทั้งรสนิยมความชอบส่วนบุคคลก็มีส่วนทำให้รูปแบบเรือนมีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงให้เกิดพัฒนาการของเรือนเกิดขึ้น โดยค่อยๆ มีการเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบเรือนเดี่ยวมาเป็นเรือนเดี่ยวซึกปีกชายคา เรือนแบบต่อมุข พัฒนามาเป็นเรือนแฝด (เรือนสองจั่ว) ก็จะมีทั้งที่ผสมกับเรือนขวางและไม่ผสม จากสองจั่ว ได้เพิ่มมาเป็นเรือนสามจั่ว จนกลายมาเป็นเรือนสี่จั่วดังที่เห็นในที่สุด ซึ่งได้มีการแบ่งช่วงโครงสร้างหลังคาของเรือน โดยแยกเป็น “เรือน” หรือ “จั่ว” อย่างชัดเจน ส่งผลให้เรือนมีรูปแบบที่หลากหลาย และผู้วิจัยคิดว่าน่าจะมีพัฒนาการของเรือนเพิ่มขึ้นต่อไป

9. บรรณานุกรม

เอกสารภาษาต่างประเทศ:

Gao Yun. "Symbolism in the Construction of the Dai Traditional House." *Edinburgh Architecture Research* 22, (1995): 121-131.

Zhu Liangwen. *The Dai or Tai and Their Architecture & Customs in South China*. BKK: D.K. Book House. 1992.

เอกสารภาษาไทย:

เกรียงไกร เกิดศิริ. "ภูมิหลังการตั้งถิ่นฐานกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว และการเคลื่อนย้ายสู่ประเทศไทย." **หน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย**, 7 (กันยายน 2553 – สิงหาคม 2554): 83 – 130.

กวิน ว่องวิทย์การ และคณะ. การเปรียบเทียบภูมิปัญญาในพัฒนาการของพื้นที่ถิ่นไทลื้อ ระหว่างพื้นที่เลือกสรรในอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประเทศไทย กับพื้นที่เลือกสรรในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

โครงการพิพิธภัณฑวัตถุวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ล้านนา. **ไทลื้อ อัตลักษณ์แห่งชาติพันธุ์**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

จุฬาลักษณ์เหวิน (เขียน), งามพรรณ เวชชาชีวะ (แปล). **ชนชาติไต สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไตในสิบสองปันนา**. เชียงใหม่: สุริยวงศ์บุ๊คเซนเตอร์, 2535.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. "ไทลื้อ" ใน **30 ชาติในเชียงราย**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์. 2547. หน้า 145-175.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. **ไทยสิบสองปันนา เล่ม 1**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์, 2557.

ประสิทธิ์ สีประชา และคณะ. **ไทยพลัดถิ่นภาคเหนือ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพรมแดนรัฐชาติ**. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ และศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

ระวีวรรณ โอพารัตน์มณี. **รูปแบบบ้านเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ในอุษาคเนย์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์บริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2558.

วนิดา พึ่งสุนทร. "เรือนไตลื้อในสิบสองปันนา." **หน้าจั่ว**, 10 (2533): 12-36.

อรศิริ ปาณินท์. **บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 2539.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. เรือนพื้นถิ่นไทย-ไท. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2551.

Interview:

Nan Nor (2016, April 12) **Interview.** Interview by Ph.D. Chantane Chiranthanut.

10. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการศึกษาวิจัยและเก็บข้อมูลภาคสนาม “พุทธศาสนสถานของกลุ่มชนชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ภาคพื้นทวีป: ชุมชนไทลื้อ ในเขตปกครองตนเองชาติไทลีสองปันนา” ภายใต้ชุดโครงการวิจัยทุนเมธีวิจัยอาวุโส สกว. ศาสตราจารย์ ดร. เสมอชัย พูลสุวรรณ 2558, “พุทธศาสนสถานเถรวาทในบริบทวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ (คริสต์ศตวรรษที่ 11–ปัจจุบัน)” โดยมี อาจารย์ ดร. เกรียงไกร เกิดศิริ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย พร้อมด้วยคณะผู้ช่วยวิจัยระดับปริญญาเอกและระดับปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้ลงสำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามระหว่างวันที่ 9–17 เมษายน พ.ศ.2559 ในพื้นที่หลายเมือง อาทิ เมืองมาง เมืองพง เมืองหล้า เมืองแวน เมืองนูน เมืองอิง เมืองเชียงรุ่ง เมืองฮ่า เมืองลวง เป็นต้น ในเขตปกครองตนเองชาติไทลีสองปันนา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน